

Joonas Kokkonen

Libretto

Lauri Kokkonen

VIIMEISET KIUUSAUKSET
The Last Temptations

(1975)

Pianoreduktio

•
Reduction for piano

Ulf Söderblom

Pekka Asikainen

Korjattu ja uudistettu editio
Corrected and updated edition

Strumenti dell'orchestra

2 Flauti (anche Flauti piccolo)

2 Oboi (2. anche Corno iglese)

2 Clarinetti in Si \flat

Clarinetto basso in Si \flat

2 Fagotti (2. anche Contrafagotto)

4 Corni in Fa

3 Trombe in Si \flat

3 Tromboni

4 Timpani

Percussione I *Tamburo piccolo, Silofono, Piatti, 2 Piatti sospesi (piccolo e grande),
Tam-tam grande*

Percussione II *Gran cassa, Campanelli, Campane tubolari, Triangolo,
Tam-tam piccolo, Blocco di legno*

Arpa

Celesta

Violini I (al minimo 8)

Violini II (al minimo 6)

Viola (al minimo 4)

Violoncelli (al minimo 4)

Contrabassi (al minimo 3)

For foreword and synopsis in English, see the back of the book.

[DATA 2020-04-02]

Copyright © Fennica Gehrman Oy, Helsinki

KL 78.35 / 78.3512 / 78.3513

ISMN 979-0-55011-617-7

Music entered by Esa-Pekka Mattila

Processed by Raimonds Zelmenis

Partituuri ja orkesterimateriaali saatavilla vuokralle kustantajalta.

Performance material available for hire from the publisher.

Printed in the EU

2020

☞ Viimeiset kiusaukset ja sen pianopartituuri ☞

Ensin oli näytelmä *Viimeiset kiusaukset*, jonka oli kirjoittanut opettaja ja kirjailija Lauri Kokkonen (1918–1985). Sitten näytelmään tarttui säveltäjä Joonas Kokkonen (1921–1996) ja sävelsi sen oopperaksi.

Oopperan ensi-ilta oli 2.9.1975 Suomen Kansallisoopperassa, nykyisessä Aleksanterin teatterissa. Kantaesityksen johti Ulf Söderblom ja ohjasi Sakari Puurunen. Martti Talvela tulkitsi Paavon, Ritva Auvinen hänen puolisonsa Riitan, Seppo Ruuhonen Juhanan ja Matti Lehtinen seppä Högmanin roolit.

Viimeisten kiusausten keskushenkilö on nilsiääläinen talonpoika ja herännäissaarnaaja Paavo Ruotsalainen (1777–1852). Hänen legendaarisista elämänvaiheistaan puhuttiin vielä 1950-luvulla savolaisissa herännäiskodeissa kuin rakkaasta perheen jäsenestä, olivatpa kyseessä Paavon yksityiselämän harhapolut, ”seuramatkat” tai alkoholin käyttö.

Myös kirjailija Lauri Kokkonen kiinnostui tästä saarnamiehestä. Kokkosta kuitenkin häiritsi Paavoon kohdistunut sokea henkilöpalvonta. Ihminen Paavo Ruotsalainen kaikkine ristiriitoinen alkoi vetää kirjailijaa puoleensa ja niin hän päätti riisua Paavosta epäaidoksi kokemansa yksipuolisuuden ja kirjoittaa hänestä näytelmän. Mutta miten se olisi toteutettava loukkaamatta hänen seuraajaansa?

Lauri Kokkonen ratkaisi ongelman siten, että hän asetti Paavon kuolinvuoteelle tarkastelemaan itse omaa elämäänsä ja tekemään itse siitä tiliä. Tällä tavoin näyttämölle oli mahdollista tuoda Paavon itsekkyyden, kunnianhimo, omahyväisyys, perheen laiminlyönti ja juopottelu, mutta myös hänen palava totuuden etsintänsä ja vilpittömän tavoitteensa sielunhoitajana ja 1800-luvun terapeuttina, jonka ominaisuuden ns. Kalastajamonologi tuo vaikuttavasti esille.

Näytelmä valmistui kesällä 1959 Laurin kesämökillä Pielavedellä. Kirjailija juhlisti uuden näytelmänsä syntyhetkeä sytyttämällä kynttilän tupansa pöydälle. Juuri tuona juhlahetkenä kirjailijan pikkuserkku, säveltäjä Joonas Kokkonen pistäytyi mökkiin ja ihmetteli juhlatunnelmaa ja palavaa kynttilää keskellä suloisinta suvea. Siltä istumalta Lauri alkoi lukea ääneen uuni-tuoretta näytelmäänsä. Kun viimeinen repliikki oli sanottu, säveltäjä totesi, että siinä on melkein valmis oopperalibretto.

Runsas 15 vuotta myöhemmin, huhtikuussa 1975, Joonas Kokkonen soitti Suomen Kansallisoopperaan kapellimestari Ulf Söderblomille ja pyysi käymään Järvenpäässä Villa Kokkosessa. Kun Söderblom, yhdessä oopperan pääohjaajan, Sakari Puurunen kanssa astui Villa Kokkoson saliin, pöydällä paloi kynttilä: ooppera *Viimeiset kiusaukset* oli valmistunut! Partituurin viimeiselle lehdelle säveltäjä oli kirjoittanut: *Ad maiorem Dei gloriam. Laus Deo. 19.4.1975. Joonas Kokkonen.*

Ulf Söderblom oli tietenkin seurannut sävellystyön etenemistä jo pidemmän aikaa, samoin Puurunen, joka tunsikin näytelmän läpikotaisin ohjattuaan sen Helsingin Kansanteatteri Työväenteatterissa kohta näytelmän tamperelaisen kantaesityksen jälkeen.

Varsinainen sävellystyö kesti noin vuodesta 1972 vuoteen 1975. Sitä mukaa kun säveltäjä sai uuden kohtauksen valmiiksi, partituurisivut lähetettiin Söderblomille, joka muokkasi orkesterisatsista pianosovituksen ja toimitti valmiit sivut puhtaaksikirjoittajalle, Rainer Koivistolle. Kiire oli aikamoinen, sillä ensi-iltapäivä oli jo 2.9.1975, ja laulajat odottivat hermostuneina pianopartituurejaan. Keväällä Söderblomin oli vielä matkustettava Pariisiin harjoittamaan Paavon roolia Martti Talvelalle, joka ei ollut ehtinyt saada Helsingissä harjoituksia oopperan II näytökseen, koska se valmistui niin myöhään.

Kiireen takia vanhaan pianopartituuriin oli liivahtanut pitkälti toistasataa virhettä. Etumerkkejä puuttui, laulustemmoissa ja teksteissä oli virheitä, orkesteriosuuksissa jopa transponointivirheitä. Söderblomin ehdotuksesta aloin uudistaa vanhaa pianopartituuria soitettuani sitä kymmeniä vuosia Kansallisoopperan lisäksi muissakin produktioissa pääkaupungin ulkopuolella.

Nähtyään oopperan ensimmäisen kohtauksen uudessa asussaan Söderblom suhtautui todella kannustavasti uusittuun pianopartituuriin. Silminnähdessä hän kärsi vanhan laitoksen puutteista.

Viimeisten kiusausten tarkistettu ja laajennettu pianopartituuri on pyritty puhdistamaan virheistä. Monissa kohdissa on nähty tarkoituksen mukaiseksi jakaa piano-osuus kolmelle tai neljällekin riville orkesterikudoksen läpinäkyvyyden parantamiseksi. Toinen syy on se, että teosta on tähän mennessä esitetty myös urkupiano-lyömäsoitinversiona. Laajennetusta pianopartituurista näkee selvemmin eri soitinryhmät, joten jako uruille ja pianolle on helpompi toteuttaa. Myös orkesterisoittimet on nyt merkitty.

On itsestään selvää, että yhden pianistin on mahdotonta soittaa tällaisesta versiosta jokaista nuottia eikä se ole tarpeenkaan. Sen sijaan jokainen etsiköön itselleen sopivan tavan koota yhteen eri aiheet.

Muistakin syistä *Kiusausten* pianopartituuria on mahdotonta soittaa nuottiuskollisesti. Kohtaus 6 ensimmäisessä näytöksessä ja sitä edeltävä Interludium V ovat erittäin epäpianistisia. Siitä huolimatta ei ole haluttu lähteä helpottamaan alkuperäistä kudosta, vaan perusajatukseksi on ollut, että jokainen korrepetiittori sovittelee tekstuuriin omaan käteensä ja tekniikkaansa sopivaksi.

Promootiokohtauksen johdannossa, Interludium IX:ssa, kirkon kellot soivat tahdistusta 409 eteenpäin. Kellot, campane, on nyt merkitty pianopartituuriin. Kohtaus tapahtuu Helsingissä Senaatintorilla ja Nikolainkirkon kellot soivat. Tahdistusta 414 alkaa orkesterista kuulua hiljaisia patarummun iskuja: Suomenlinnan tykit ampuvat juhlahalauksia päivän kunniaksi.

Viimeisten kiusausten libretto ei ole savon murretta, joskin siinä esiintyy tyypillisiä savolaisia piirteitä. Seuraavaan on poimittu muutamia sanoja ja sanontoja, jotka eivät ole enää edes savolaisille itsestään selviä.

Paavo Ruotsalaisesta yleisesti Savossa käytetty liikanimi on Löyhkä-Paavo. ”Löyhkä” ei tässä viittaa hajuun, vaan merkitsee omalaatuista, esotonta ja lapsenomaista kylähullua, vaaratonta, sellaista, joka on hiukan päästään viialla, ja jota selän takana saatetaan naureskella, ehkä kadehtiakin, koska tällainen ”hullu kulkuri” uskaltaa olla oma itsensä, mitä muutkin haluaisivat, jos vain uskaltaisivat.

”Suruton” 3. kohtauksessa merkitsee maallista, joka ei tunne huolta, ”surua” sielunsa tilasta. ”Tulitko sinä oravalta velkaa ottamaan” 4. kohtauksessa tarkoittaa pettua; tulitko leipäviljan jatkeeksi hakemaan pettua? Samassa kohtauksessa 4 Riitan tulisi partituurin mukaisesti laulaa: ”Niin heilui, anna heilui.” Lause on toistuvasti aiheuttanut Kiusausten työryhmissä päänvaivaa.

Säveltäjä kertoi minulle, että Lauri Kokkonen halusi mukaan tämän vanhan Savon-murteisen imperatiivimuodon ”annah heilui!” Se merkitsi: anna vain heilua! Koska lausetta tuskin kukaan enää ymmärsi, Sakari Puurunen ohjatesaan muutti lauseen muotoon ”aina heilui”. Tällä tavoin lause on laulettu aina ensi-illasta lähtien.

Kohtauksessa 12 Riitta laulaa: ”Sekin otetaan vastaan, kun se oikein veisaa.” Sana ”oikein”

merkitsee tässä samaa kuin ”oikein kovalla äänellä.” Kohtauksessa 14 Paavolla on lause: ”...ei lyöden eikä komentaen, vaan pala kädessä pikottaen.” Verbi ”pikottaa” liittyy lampaiden kutsumiseen palalle. Emäntä hokee: ”pikko-pikko-pikko”. Tällä sanalla emäntä on ennen vanhaan kutsunut lampaitaan pala kädessä, lempeästi ”pikottaen”, saamaan iltapalaa.

Sen joka haluaa huolella opiskella oopperaa *Viimeiset kiusaukset*, on hyvä tutustua myös Lauri Kokkosen näytelmään. Ensimmäisen näytöksen loppu, Riitan kuolema, sisältää oopperassa kaksi lausetta, joita ei voi ymmärtää mitenkään, ellei tunne näytelmän vastaava kohtausta. Näitä Paavon lauseita ovat: ”Herra Jeesus Kristus. – Oli viedä uskon.”

Yksi kohtaus näytelmästä puuttuu, mutta on lisätty oopperaan: se on Juhanan ja Riitan eli äidin ja pojan kohtaus. Tämän ainutlaatuisen herkän ja runollisen 5. kohtauksen Lauri kirjoitti oopperaan säveltäjän toivomuksesta.

Lyhennyksiä tai poistoja *Viimeisiin kiusauksiin* on tehty vain viimeisessä kohtauksessa 14, ja ne ovat puheosuuksissa. Poistot on merkitty hakusulkein []. Pienempiä muutoksia on Anna-Loviisan puhetekstissä, tahdeissa 831–832, joissa partituurin ”Nyt” on korvattu sanalla ”Jo”.

LEVYTYYS:

Finlandia Records FACD104, 1990.
Martti Talvela, Ritva Auvinen
Savonlinnan oopperajuhlat
Ulf Söderblom, dir.

Albertiinan lause ”On toki” on esityksissä vaihdettu muotoon ”On kyllä”. Tekstimuutokset pohjaavat Sakari Puurusen ohjaamaan kantaesitykseen.

Ensimmäisen kohtauksen lopussa on vielä erikoinen tekstin muutos: Paavo aloittaa yleensä viimeisen puheosuutensa sanoilla ”Ei kumpikaan”. Pianopartituurin tekovaiheessa tähän on lipsahtanut virhe. Sekä näytelmässä että orkesteripartituurissa siinä kohtaa on sanat: ”Ei kumpainenkaan.”

Paavon viimeinen lause ”Voitin, voitin toki” on herättänyt muutamissa katsojissa voimakkaita tunteita, ikään kuin Paavo olisi ollut sittenkin liian itseriittoinen. Vain puolisen vuotta ennen Joonas Kokkosen poismenoa sain esittää hänelle kysymyksen tästäkin lauseesta. Viisaan verkkaisesti, myhäilevään tapansa akateemikko totesi ymmärtävänsä lauseen näin: ”Taisinpa sittenkin pärjätä.”

litissä elonkorjuun aikana

A. D. 2019

Pekka Asikainen

VIIMEISET KIUSAUKSET

Ooppera

JOONAS KOKKONEN (1975)

Pianosovitus Ulf Söderblom
Tarkistus ja lisäykset Pekka Asikainen

I Näytös

Moderato (♩ = 72-80)

Archi *fp cresc.*

Tr. Cor. *mp*

Timp. *p*

Tbn. Cb.

4 Picc. Fl. *f*

Tr. *mf*

Silof. Tr. *f*

Ob.

Tr. Cor. Tbn. *f marc.*

6 Legni *f* *fff*

Archi *mf*

Tr. Cor. *ff marc.*

Archi

1. Kohtaus

Esirippu auki

Tupakamarin nurkassa heittelehtii PAAVO kuolinvuoteessaan.

ALBERTIINA menee vuoteen luo. Heikko valaistus, jonka pohjan luo pöydällä oleva kynttilä.

8

Archi

f cresc. molto

ff

p

Legni

Arpa

10

ALBERTIINA

PAAVO

Minä täällä

Riit - ta, Riit - - - ta,

Cel.

mp

pp

Ob.

Tr.

mf

mp

Vc., 3 soli

13

Alb.

olen — Albertiina.

Minä täällä olen vain,

P.

Riit - ta, Riit - ta.

Cel.

Archi

Cel.

pp

mp

pp

p

pp

p

mf

Timp.

poco marc.

Gr. C.

Cl.

16

Alb.

minä Albertiina, palvelijatar. — Voi hyvä Jumala,

eikö isäntä tunne?

Picc.

tr.

f dim. molto

Silof.

Alb. PAAVO Älkää nousko.

Nyt on ke - sä, ke - sä.

mf *p*

Ob. Cor. Cel. Fl. Silof.

Archi

p *pp* *mf*

Cb. Timp. Tbn.

Alb. Käykää pitkäksenne. Näin. Kesäkö?

P. Nyt on ke - sä.

Tr. 6 Fl. Archi Ob. Tutti

mf *p* *pp* *mf* *pp* *p* *f*

Archi

Alb. Voi, voi. Kova talvi.

Picc. 8va Legni Picc. Flatterz.

mf

Ob. 5 5

Alb.

Tuulee vuorelta, kuuletteko?

f
 Picc.
mf
 8va
loco
 5
cresc.
 Piatti
 Gr. C.
 Timp. *p* — *mf* — *p*

Alb.

Repää koko talon.

f — *mf*
 (8va)
 Picc. Flatterz.
mf — *p*
 Archi
f dim.
 Timp. *p* — *mf*

Alb.

Harvoin tammikuussa näin tuulee.

8va
 Tr.
 Cor.
 Tbn.
cresc.
f
 Legni
p
 etc.
p

II Näytös

1. (9.) Kohtaus

Käräjätalon piha I, II ja III MIES istuvat pihakivillä.
Varhainen aamuhämärä, melkein pimeä.

Moderato (♩ = 72-78)

Esirippu auki!

Tr. *pp* Vl. *ppp* Ob. *p* Cor. *pp* Cl. *pp* Fl. *mp* Arpa

pizz.

7 I MIES

8 O-dot-ta-van ai - ka on pit - kä.

II MIES

Niin on. Tai-sim-me tul-la tur - haan.

Ob. *p* Cor. *pp* Vla. *p*

11 I M.

8 III MIES

Hän on kuo - le - mai - sil - laan.

Mis - sä vie - py-nee Löyh - kä Paa - vo?

B. Cl. *mp marc.* Fl.

14

I M.

Tai - taa ol - la as - kel ly-hem-pi ja kont - ti - ras - kaam - pi.

Ob. Cl. Fl. Silof. VI.

p *mp marc.* *p*

Fg. B. Cl. Tbn.

17

I M.

II MIES

Mei-dän on ni-tis-tet-tä-vä hä-net ja juu-ri
Mi-tä sit-ten on teh - tä-vä?

Silof. Tr. Ob. Fg. Vc.

20

I M.

tääl - lä, jos - ta hän ha - kee ni - men-sä muis - to - a.

Ob. Fl. Cl.

Cb.

23

I M.

Kun hän tu-lee, lan-get-kaa pol - vil-len-ne. An - ta-kaa hä-nen pu-hu-a

Ob. Fg. B. Cl.

mp marc.

I M.

yk - sin.

II MIES

Sit-ten hir - täm-me hä - net o-miin sa - noi - hin-sa.

Cor.

Cl.

B. Cl.

Vl.

pizz.

II M.

An-na mi - nul-le-kin. On kyl - mä.

III MIES

On - ko si-nul-la vii - naa?

Silof.

Arpa

Cl.

B. Cl.

Fg. B. Cl.

I MIES

Tä-mä on vain Paa - - - vo - a var - ten.

Silof.

mf *p*

Vc. Cb.